

La petjada orteguiana i jacobina del PSOE

Ortega y Gasset continua hegemonitzant el discurs sobre 'el ser de España'? | La influència d'El País sobre els socialistes ha impedit l'aparició d'un discurs plurinacional a l'esquerra espanyola | El PSOE mai ha estat federal i la feblesa del lideratge de Zapatero no ho va canviar

El PSOE no es desempallega de la seva ànima jacobina | Adrià Costa

La plurinacionalitat torna a trucar a la porta del Partit Socialista Obrer Espanyol. Les eleccions del 20-D han provocat que el PSOE -ara amb Pedro Sánchez com a secretari general- es trobi, una altra vegada, davant la contradicció més gran que arrossega: la seva concepció unitarista de l'Estat, la seva incomprensió davant la realitat de les 'altres' identitats nacionals sobre la terra d'Ibèria.

Una de les contradiccions de la política espanyola és el predomini del pensament unitarista, enarborat per la dreta que quasi sempre ha governat, dins també de la principal força de l'esquerra, el Partit Socialista. Aquí rau la principal dificultat perquè la direcció del PSOE assumeixi plenament una visió sincerament federal o plurinacional de l'Estat. La que es vol com alternativa socialdemòcrata al PP no ha estat capaç de dissenyar un discurs diferent sobre 'el ser de España'.

La petjada orteguiana

La influència ideològica més determinant sobre el que es pot anomenar el 'bloc progressista' de l'Estat ha estat el Grup Prisa, la petjada del qual ha aconseguit fer-se hegemònic en el discurs del PSOE. El buc insígnia de Prisa és el diari *El País*, fundat el 1976 amb el lideratge de l'empresari Jesús de Polanco i l'escalf de la família d'Ortega y Gasset (Madrid, 1883-1955). Un dels fills del filòsof, José Ortega Spottorno, va ser durant molts anys el president del consell del diari. *El País* neix amb la transició amb vocació liberal progressista, però és fruit de la mentalitat de pacte, no pas ruptura, de la transició. De fet, sorgeix de sectors reformistes del franquisme. Manuel Fraga, qui el 1976 era una figura clau amb aspiracions a la presidència, en va ser un dels accionistes

principals. Juan Luis Cebrián, director durant molts anys i avui encara home fort de Prisa, era aleshores un jove periodista ambiciós, però que ja tenia un passat. Havia estat cap d'informatius de TVE durant el govern d'Arias Navarro.

Malgrat les concessions cosmètiques a la defensa de la pluralitat, en la idea d'Espanya el discurs d'*El País* ha estat sempre unitarista i incomprensiu amb les 'altres' identitats. El filòsof Ortega y Gasset ocupa el primer lloc en el santoral del rotatiu. Ortega és l'autor de *La España invertebrada*, que ell concebia des de la matriu castellana, que afirmava que el 'problema' català no es podia resoldre, tan sols 'conllevar', el pensador que va escriure que *Castilla sabe mandar*, continua definint avui el pensament polític espanyol sobre Catalunya i les altres nacions peninsulars. La concepció orteguiana d'Espanya és compartida pel gruix de la dreta conservadora. Si *El País* va tenir com a gran exponent José Ortega Spottorno, el diari *ABC* va poder mostrar com a gran firma Julián Marías, un dels principals deixebles d'Ortega, amb la seva mateixa concepció unitarista de l'Estat.

La memòria amagada d'alguns intel·lectuals liberals espanyols

La 'connexió Ortega' és essencial per entendre la visió d'Espanya del PSOE. El vincle *El País*-PSOE ha estat estret des dels inicis de la transició. Menys evident és el passat obscurs de molts dels grans pensadors que han col·laborat en la factoria de Prisa. La historiografia oficial sobre Ortega el presenta com un liberal bandejat durant el franquisme. A *El maestro en el erial*, Gregorio Morán ja va donar a conèixer aspectes menys admirables, com la seva cohabitació amb el règim franquista.

En el gruix de la factoria ideològica del diari de Prisa hi van tenir un paper determinant figures com els escriptors Antonio Tovar i Pedro Laín Entralgo. Autors brillants que van evolucionar cap a posicionaments liberals, però que provenien del falangisme dur. En la famosa entrevista entre Hitler i Franco a Hendaia, en el seguici del dictador espanyol hi anava Tovar com a traductor. Totes aquestes persones van canviar, però cal tenir present la petjada falangista de molts dels referents intel·lectuals de la progressia espanyola. Així com van evolucionar en molts temes, com el seu compromís amb la democràcia, no ho van fer tant sobre la idea d'Espanya.

Els lligams franquistes de molts dirigents del PSOE

És un factor curiós, si més no, el gran nombre de dirigents del PSOE que tenen uns lligams familiars franquistes. Un tret del model de transició espanyola és que el gruix del personal dirigent de la dreta prové del bressol franquista, però una part important de l'esquerra també. El nucli dirigent del PSOE històric va ser definitivament escombrat en el famós congrés de Suresnes de 1974. Franco s'acabava i el futur era d'una nova fornada desarrelada del passat. Rodolfo Llopis, el darrer secretari general fill de la tradició republicana, moriria oblidat alhora que Felipe González enfilava els darrers esglaons cap a la glòria. En part era un relleu generacional inevitable. Però també hi va haver en l'episodi una ruptura amb les arrels republicanes del socialisme espanyol. El nou PSOE no se sentia per res fill de la memòria del 14 d'abril sinó que aspirava a generar el seu propi imaginari.

No deixa de ser sorprendre que el PSOE hagi tingut en la seva cúpula tants fills de militars franquistes destacats. El pare de José Antonio Griñán, expresident de la Junta d'Andalusia i del PSOE, era fill d'un comandant que va treballar en l'equip d'assistents de Franco. Alfredo Pérez Rubalcaba era fill d'un militar de graduació franquista. Qui va ser un dels principals ministres de l'era González, Carlos Solchaga, era fill d'un general de Franco. Les referències de José Bono al seu pare falangista són llocs comuns en moltes de les seves intervencions. Manuel Chaves, qui en un discurs a Sevilla fa uns anys va dir que 'els socialistes hem de guanyar pels nostres pares que van patir el franquisme' devia oblidar en aquell moment que el seu progenitor era Antonio Chaves, coronel d'artilleria de l'exèrcit vencedor. Els fills no són culpables dels orígens dels pares però aquests vincles assenyalen una altra cosa: la feblesa del fil històric antifranquista en una part de la classe dirigent socialista.

L'arribada al poder en el PSOE de José Luis Rodríguez Zapatero va suposar un cert canvi. El nou líder no va voler ser un simple continuador del felipisme i per primer cop un governant va obrir una escletxa en la política de la memòria. Un discurs més laic sobre la nació, referències a ?l'Espanya plural?, menys incomoditat davant la complexitat catalana. Les cites a l'avi republicà de Rodríguez Zapatero van simbolitzar un gir per intentar construir una nova legitimitat del nou secretari general diferenciada del felipisme.

La derrota d'Anselmo Carretero

El PSOE ha estat històricament un partit jacobí. Ja ho era durant la República. Però en l'inici del mandat de Rodríguez Zapatero, que va coincidir amb el primer govern tripartit a Catalunya, va semblar que el PSOE s'obria en el seu discurs nacional. Enric Juliana va escriure diversos articles interessants sobre la figura d'Anselmo Carretero (Segòvia, 1908-Mèxic 2002), un enginyer i escriptor, militant socialista que va teoritzar sobre el concepte de nació de nacions. En la seva obra publicada hi ha un llibre titulat *Las nacionalidades españolas*. Pasqual Maragall el va llegir i el va citar. Carretero defensava el concepte de nacionalitats i creia que el ?café para todos? era absurd. D'alguna manera, Carretero era un girondí, com aquella facció revolucionària francesa contrària al centralisme de París encarnat pels jacobins.

Però la influència de Carretero va ser efímera. La fragilitat del lideratge (i el missatge) de Rodríguez Zapatero va impedir la configuració d'un discurs no jacobí en el PSOE, un partit que mai ha estat federal, més enllà d'algunes expressions retòriques, com anomenar comitè federal el seu màxim òrgan entre congressos. El PSOE va tornar a la normalitat. Ara, els resultats del 20-D dibuixen un mapa on a les perifèries, el vot útil de l'esquerra espanyola es refugia en un Podem que lidera Pablo Iglesias, forjat a prop de Xose Manuel Beiras i potser (això ja es veurà) el primer líder girondí de l'esquerra espanyola. Un pacte entre el PSOE i Podem no serà gens fàcil.